

שלום בן יוסף שבזי

ביאר: יוסף יובל טובי

ארבעה שירים

אַיִמָּה הַמְּשִׁי דְגָלֵי הַמּוֹנֵי מִמְּצוּלָה

חתימה: אלשבזי

המשקל: --V / --V --V- ; בטורי האזור: --V--

דְּגָלֵי הַמּוֹנֵי מִמְּצוּלָה	אַיִמָּה הַמְּשִׁי
יָקִים לְסִכָּה הַנְּפֹלָה	לְדוֹדךָ בְּקִשִׁי
תִּהְיֶי בְּרַב שְׂמֵחָה סְגוּלָה	לְחִסְדוֹ דְרִשִׁי
	וְהַנְּחִי בָּנִים
	עֲדַת אֵיתָנִים
	שֶׁהֵם נְאֻמָּנִים
נִשְׁמַח בְּבוֹא כְּלָה כְּלוּלָה	בְּאַרְצְךָ קְדָשִׁי
צְמַרְתָּ אֶרֶץ הַשְּׂתוּלָה:	וּמָה טוֹב שְׂרָשִׁי
כִּי הוּא מְנַת כּוֹסֵי וְחֻלְקֵי	לְדוּדֵי חוֹשֶׁק
הוּא גּוֹאֲלֵי תְּמִיד וְחֻשְׁקֵי	10 וּמִיד עוֹשֶׁק
הוּא יִתְּנָה צָרְכֵי וְסִפְקֵי	וְדַתּוֹ נוֹשֶׁק

1. אַיִמָּה –השכינה. המשי העלי. המוני – ישראל. ממצולה מן הגלות. 2. לדודך – האל.
- יקים וכו' – על פי עמוס ט,יא. לסכה הנפולה – מלכות ישראל. 3. סגולה – שרויה. 4.
- והנחי בנים – הובילי את ישראל. 5. עדת איתנים – בניו של אברהם שנקרא איתן (כבא בתרא דף טו,א). 7. בבוא כלה כלולה – כשתשוב השכינה לארץ ישראל. 8. צמרת ארז – מלכי יהודה וישראל בימי קדם (יחזקאל יז,ג). 9. לדודי חושק – ישראל חושקים באל.
- מנת כוסי וחלקי – תהלים טז,ה. 10. עושק – הגויים. וחשקי – חושק אני בו. 11. ודתו נושק – אני נושק תורתו.

מְפָרְנֵס לַפֶּל
וְזֶן וּמְכַלְכֵּל
עַלֵי יַד בַּת פֶּל

טוּבוּ בְּכֹל מְקוֹם מְמַלֵּא הַנְּחִיל עֲדַתוֹ הָאֲצוּלָה:	15 בְּחֵן וּבְרַחֲשֵׁי וְקוֹ הַשְּׂשִׁי
נוֹרָא, מְעוֹן כָּל הַבְּרָכוֹת לְנוֹ, וְרַב טוֹבוֹת מְשׁוּכוֹת וּפְרָנְסָה שׁוֹנָה הַלְכוֹת	שְׁמוֹ יְתִבְרַךְ לְשַׁלְּחַן עֶרֶךְ יְעוֹרֵר חֲדָרְךָ
	20 יְצוֹ אֲרָאֲלִים וְהַגְלִגְלִים לְהוֹסִיף טָלִים
וּיְקוֹמְמָה קְרִיָּה שְׁכוּלָה נַפְשֵׁי בְּחֵן תְּהִיָּה גְאוּלָּה:	וַיִּזְרִיחַ שְׁמִשֵּׁי וַיִּרִים רֵאשִׁי
וְאֲנִי בְּאוֹזֵל הַבְּנוּיָה עִם הַיְשִׁיבָה הַשְּׂרוּיָה לְשִׁתּוֹת בְּחֵן כּוֹסֵי רְוִיָּה	25 בְּלִיל חֲלֻמֹתַי וְנִתְחַבְּרֹתַי וְאִזְ שְׁמַחֲתַי

14. **בת כל** – השכינה. 15. **וברחשי** – ברצון (על פי תהלים מה,ב) והיוד תוספת לצורך
החרוז. 16. **וקו הששי** – הספירה הששית 'תפארת', המיוצגת באות וו שבשם הוי"ה
ומסמלת את התורה. **עדתו האצולה** – ישראל. 17. **מעון כל הברכות** – האל (על פי ברכת
מעין שבע בליל שבת). 18. **לשלחן ערך** – לעתיד לבוא (על פי בבא בתרא דף עה,א). 19.
חדרך – המשיח (זכריה ט,א). **יפרנסה** – יעמיד פרנס על הציבור. **שונה הלכות** – המשיח,
שיהיה תלמיד חכמים (ישעיהו יא,ב). 20. **אראלים** – מלאכים (שם לג,ז). 21. **הגלגלים** –
שברקיע. 22. **טלים** – טל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים (שבת דף פח,ב). 23.
ויזריח שמשי – יגאלני (ישעיהו ס,א-ב). **קריה שכולה** – ירושלים (שם מט,כא). 25.
באוזל – כינויה העברי של צנעא בפי יהודי תימן, על פי שמה הערבי הקדום 'יזאל'. 26.
הישיבה השרויה – מדרש החכמים (כניס אלעלמא) שהיה קבוע בתוככי צנעא ובזמן
גלות מוזע (1679) נהפך למסגד (מסגד אלג'לא). 27. **כוסי רויה** – תהלים כג,ה, וכאן
הכוונה לתלמוד תורה.

	וְשָׂמַח לְבִי	
	בְּמִשְׁתָּה עֲנֹבִי	
	מִשְׁמֵר אֲנֹבִי	30
הֵם כַּחֲצֵי גֹרֶן עֲגֵלָה	וְגֹפֶן שְׂבִשִׁי	
בְּגֵדֵי פָּאֵר שְׂמָחִי כְּאֹלֵא :	אֵימָה לְבִשִׁי	
תִּגִּין עָלַי שְׂבִטֵי עֲדָתִי	זְכוֹת הַתּוֹרָה	
אֵל חַי יְסוֹכֵב נַחְלָתִי	בְּקֶרֶן אוֹרָה	
חֲסִדוֹ, יְהֵא חֶלֶק מִנְתִּי	יָצוּ בְּמַהֲרָה	35
	יִקְנֵא לְשִׁמּוֹ	
	וְיִצִּיל עִמּוֹ	
	וְאֵשׁ דַּת לְמוֹ	
תִּנְהַיֵּר לְדַרְכֵי הַסְּלוּלָה	בְּיוֹם וּבְרִמְשֵׁי	
רַב לָךְ בָּיִם טַבֵּעַ מְצוּלָה :	אֵימָה חוֹשִׁי	40
לְבָךְ לְחֵבֶר שִׁיר נְגִינָה	יְלוּד מִשְׁתָּא שִׁית	
תּוֹרַת אֱמֶת חֲכָמָה וּבִינָה	וְקַח לָךְ רֵאשִׁית	
קוּמָה אֲמָרֵי הָאֲזִינָה	בְּמַדָּה שְׁשִׁית	
	לְצוּר יַחֲדָה	
	וְהִכֵּן צִידָה	45

29. עֲנֹבִי – ייני, משל לתורה. 30. אֲנֹבִי – פְּרִיֵי בארמית. 31. וְגֹפֶן שְׂבִשִׁי – הסנהדרין (על פי חולין דף צב,א). שְׂבִשִׁי – שריגים (אוונקלוס לבראשית מ,י). כַּחֲצֵי גֹרֶן עֲגֵלָה – הסנהדרין (משנה סנהדרין ד,ג). 32. אֵימָה – השכינה. לְבִשִׁי וכו' – על פי ישעיהו נב,א. כְּאֹלֵא – כבראשונה בארמית. 34. בְּקֶרֶן וכו' – על פי זכריה ב,ט. 38. אֵשׁ דַּת – התורה (דברים לג,ב). 39. וּבְרִמְשֵׁי – בערב. תִּנְהַיֵּר – התורה. 40. רַב וכו' – די לך להיות בגלות (על פי תהלים סט,ג). טַבֵּעַ – ישראל. 41. יְלוּד מִשְׁתָּא – המשורר, בן למשפחת משתא. שִׁית – תן. 42. תּוֹרַת אֱמֶת – תורת הסוד. חֲכָמָה וּבִינָה – הספירות העליונות בתורת הקבלה. 43. בְּמַדָּה שְׁשִׁית – ראו לעיל טור 16. 44. לְצוּר – האל. יַחֲדָה – הכר בייחוד האל. 45. צִידָה – לעולם הבא על ידי לימוד התורה.

וְקָרַבְנָן תּוֹדָה

סוּד הַתְּעוּדָה לֹא יִסְלָא
חֲטָאתָךְ תִּהְיֶה מְחולָה:

וְטִיב לֹא תִכְשִׁי
וְתָשׁוּב חֲפָשִׁי

47. תרגום: היה בטוב אל תירא. **התעודה** – התורה (ישעיהו ח, טז). **לא יסלא** – אין ערוך לו (איוב כח, טז). 48. **ותשוב וכר** – תיעשה נקי מכל חטא ועוון.

יום אֶזְכְּרָה מַלְכֵי כְּסָאוֹ בְּהַר קְדֹשִׁי

החתומה: אלשבזי

המשקל: -- -v-- / -- -v-- ; באזור, הטור הקצר: -v-- ; הבינוני: -- -v--

כְּסָאוֹ בְּהַר קְדֹשִׁי	יום אֶזְכְּרָה מַלְכֵי	
מִצּוֹף וְטוֹב דְּבָשִׁי	יִמְתַּק בְּשִׁיר חֲפִי	
וּבְאוֹיְבֵי בְטָשִׁי	רַעֲיָה לְדוֹד חֲפִי	
חַן אֶהְבֶּה דְרָשִׁי	רַחֲצֵי וְהוֹפִי	
	שׁוֹרֵי פָּנִי	5
	שְׂבָטֵי בְּנֵי	
	אִישׁ תָּם, בְּנוֹ	
	עִם שׁוֹכְנֵי	
תִּימָן וְגַם אוֹזֵל		
	לָהֶם רִצִּי	10
	כִּפֹּר מִצִּי	
	דָּל אֶמְצִי	
	גַּם קִבְצִי	
הַמּוֹן אֲשֶׁר נִגְזַל		
	מִשְׁחֵי גְבִיר	15
	כֹּהֵן אֲבִיר	
	יְהִי סְבִיר	

1. מלכי – הקב"ה. הר קדשי – ירושלים. 3. רעיה – כנסת ישראל, היא השכינה. בטשי – כבשי ודרסי. 4. והזכי – הזדככי. 5. שורי – ראי. 7. איש תם – יעקב (בראשית כה, כז).
- בנו וכו' – צאצאי יעקב השוכנים בתימן. 9. אוזל – צנעא בפי יהודי תימן, על פי שמה הערבי הקדום 'יזאל'. 10. להם – אותם. 11. כפור מצי – המציאי סליחה. 12. דל – ישראל שבגלות. 14. המון – ישראל. נגזל – בגלות. 15. גביר – המשיח. 16. כהן אביר – כוהנו של האל (ישעיהו א, כד). 17. סביר – תלמיד חכם, בעל סברה.

	יבא דביר	
אז אויב יוזל		
יפול לפי חרב:	פרא אשר ארב	20
חשקה באות נקמר	אהבת יפת קומה	
הדר כמו תמר	יפיה אשר נדמה	
שמש בזיו נגמר	מרב יפי עלמה	
לנוגנים נשמר	מלחיה חכמה	
	סוד תארה	25
	מיוצרה	
	וביושרה	
	שם זרהה	
ביום ובלילה		
	אש דת רפא	30
	דל יכספה	
	מור משפ-	
	תיו יטפה	
מאהבת פלה		
	לובש כליל	35
	מאור עליל	
	ובזוג גליל	
	ישמע חליל	
נוגן בקול צהלה		

18. דביר – קודש הקודשים. 19. יוזל – יושפל. 20. פרא – ישמעאל, אבי המוסלמים (על פי בראשית טז, יב). 21. יפת קומה – כנסת ישראל. 21. אות נקמר – סימן מיוחד מקושט בכסף וזהב (על פי שבת דף נט, ב). 22. נדמה – דומה. 23. עלמה – אף הוא כינוי לכנסת ישראל. נגמר – נעלם. 24. נגנים – שמות רבה כג, ז. 30. אש דת וכו' – פנייה אל התורה (דברים לג, ב) לרפא על ידי לימודה את תשוקת ישראל לשכינה. 32. מור וכו' – על פי שיר השירים ה, יג. 35. לובש כליל – הקב"ה. כליל – כתר. 36. עליל – גלוי. 37. ובזוג גליל – ענבל הפעמון.

מנעמו	40
טוב טעמו	
קול פעמו	
שיר נאמו	
יִרְפָּא לְלֵב נְחֻלָּה	
יֵאָתֶה וַיִּתְקַרֵּב:	45
מִתְחַבְּרִים הַיּוֹם	
צוֹפֵה פְּדוּת אַיּוֹם	
וּבְרִיתֶךָ קָיָם	
מִהֵר שְׁלַח פְּדִיּוֹם	
לְבִיא וְהַלְבִּיא	
וְאַנִּי בְּמוֹשְׁבֵי	
צוּרֵי שְׁלַח תְּשֻׁבֵי	
רַפָּא לְנַעֲצָבֵי	
אַלִּי תְּנֶה	50
אַתְּכּוֹנְנֶה	
אֵיךְ אֲשַׁכְּנֶה	
עִם בְּן עֲנָה	
תְּחִישׁ רְצוֹנְךָ	
לְנוּ קְבוּץ	55
בְּנוּ חֲפוּץ	
אֵיבִים נְפוּץ	
הַעִיר לְקָץ	
וּשְׁלַח מְשִׁיחֶךָ	
מִיָּם דָּלָה	60
רֶשׁ הַעֲלָה	
אֶל הַיְכָלוֹ	
יְהִי קַבְּלוֹ	

40. נעמו – מנעימותו. 42. פעמו – צעדיו. 43. נאמו – דיבורו. 44. נחלה – חולה. 45. יאתה – יבוא. 46. לביא וכו' – על פי סנהדרין דף קו, א: קב"ה ושכינתו נזקקין זה עם זה. 47. במושבי – בגלות. איום – הקב"ה. 48. צורי – אלי. תשבי – אליהו הנביא. 49. פדיום – גאולה. 53. ענה – מצאצאי עשו, וכאן כינוי לגויים. 55. קבוץ – לארץ ישראל. 57. נפוץ – הפיץ, פזר. 58. העיר לקץ – קרב את הגאולה. העיר לקץ – קרב את הגאולה. 61. רש – ישראל. 62. היכלו – בית המקדש.

בְּזָכוֹת שְׂבָטֶיךָ יְצַמֵּת וַיִּשְׁתַּרֵּב:	פָּרָא אֲשֶׁר זֹרֵב	65
הַתְּאֲזָרֵי חֵיל לְעִמּוּד בְּעוֹד לֵיל חֻכְמַת אַבְיגִיל תּוֹר בַּת אַבְיָחֵיל	שׁוֹבֵי יְחִידָתִי זָכִי לְעַם דָּתִי אָעִיר בְּאַהֲבָתִי אֶתָּא בְּעוֹנָתִי	
	צוּרֵי צֶלַח חוֹן נְאֻלַּח יְנוּן שְׁלַח אֵיכִי דְלַח	70
רְפָא לְנִכְאָבִים	לִידִדְךָ צו חֲסִדְךָ בְּרִצּוֹנְךָ וּבִישְׁעֶךָ	75
תְּשִׁיב לְשׁוֹכְבִים	יְתַרְפְּאוּ עִם נְדָכָאוּ חֵן יִמְצְאוּ כִּי צִמְאוּ	80
	יַחֲדוּ לְמִימֶיךָ	

65. פרא – ראו טור 20. זורב – יבש. 115 יצמת – ייכרת. ישתרב – יכלה בשרב. 66. יחידתי – כנסת ישראל. 67. זכי – תני להם זכות. בעוד ליל – בגלות. 68. אביגיל – אשה חכמה (שמואל א כה,ג), וכאן כינוי לשכינה. 69. בעונתי – בימי. תור – זמן הגאולה. בת אביחיל – הדסה (אסתר ב,טו) המסמלת את עם ישראל. 70. צלח – צא לדרך, בוא. 71. נאלח – ישראל המושפל בגלות. 72. ינון – המשיח (סנהדרין דף צח,ב). 73. דלח – רמוס. 74. נכאבים – ישראל שבגלות. 75. ידיך – ישראל. 79. תשיב לשוכבים – תקבל את תשובת החוטאים. 81. עם נדכאו – ישראל שבגלות. 84. למימך – לקרכתך (על פי תהלים מב,ב).

זיו תֶּאֱרָם יַעֲרָב:	סַפְּסוּף וְעָרַב רַב	85
חֲלִי לְדוֹד יָפָה	בַּחֲרֵי לְדָל רַעֲיָה	
חֲסִדָּךְ אֲנִי צוֹפֶה	כַּמָּה בְּתוֹךְ שְׂבִיָּה	
פָּרָא בְּעַל כּוֹפֶה	אֵיכָה צָבִי צְבִיָּה	
קְלוֹן עָלַי כָּל פֶּה	עִירִם וְגַם עָרְיָה	
	יּוֹם גְּלָתָה	90
	אֲז נִשְׁחַתָּה	
	כִּי טָעַתָּה	
	לֹא עָלְתָה	
לְחִזּוֹת מְקוֹם שְׁלֹה		
	שְׂדֵי קָרָא	95
	בֵּת נִבְחָרָה	
	חֲטָא כְּפָרָה	
	חוֹשׁ יִשְׂרָה	
דְּרַךְ וְשִׁים תִּקְנָה		
	רַחֵם עָנִי	100
	עַם נִצְפָנִי	
	מִשׁוֹכְנִי	
	מִתְאוֹנְנִי	
שָׁכַח לְכָל חֲדוֹה		
כִּי אֶהְלוּ חָרַב:	שָׁר שִׁיר וְלֹא עָרַב	105
יבא אֶהוּב לְבִי	זֶה עֵת מִבּוֹא דוֹדִים	

85. ספסוף – אספסוף (במדבר יא, ד) וכאן כינוי לגויים. יצרב – יישרף. 86. דל – ישראל. רעיה – השכינה. חלי – בקשי. דוד יפה – הקב"ה. 88. צבי – הקב"ה. צביה וכו' – המוסלמים משעבדים את ישראל. 89. עירם וכו' – חרפה. 90. גלתה – השכינה מירושלים. 92. טעתה – חטאה. 94. מקום שלוה – ירושלים. 96. בת נבחרה – ישראל. 98. חוש – מהר. 101. נצפני – ישראל (תהלים פג, ד). 102. שוכני – העם שאני חי בקרבם. 104. שכח – ישראל. 105. שר שיר וכו' – שיריו אינם ערבים כי בית המקדש חרב (על פי תהלים קלז, ד). 106. מבוא דודים – הגאולה. אהוב לבי – הקב"ה.

יֹם אֲשַׁמְעָה תְּשׁוּבָה
רוּחַ אֱלֹהֵי בְּי
בֵּת רַעְיָה הַרְבִּי

וְאֲנִי לְשִׁיר אֶקְדִּים
שְׁבֻטֵי בְּרוּן מוֹדִים
חוֹזִים וּמַגִּידִים

שְׁמַרְי בְּרִית 110

עַד אֶתְרִית
בְּנִים זָרִית
אֵיכָן שְׁרִית

לָהֶם תִּבְקָשִׁי

לְבָשִׁי לְבוּשׁ 115

זָהָב חֲבוּשׁ
קִבְצֵי נְתוּשׁ
מְפוּט וְכוּשׁ

לְצוּלָלִים הַמְשִׁי

מֶלְכֵי גְשָׁה 120

דָּת חֲדָשָׁה
בֵּת בּוֹשְׂשָׁה
קוּם קְדָשָׁה

נְעֻלָּה לְהַר קְדָשִׁי

125 וּמַאֲהָבֵי קָרֵב כְּשֹׁתֵי וְכַעֲרָב:

107. תשבי – אליהו הנביא מבשר הגאולה. 108. שבטי – ישראל. 109. חוזים ומגידים – נביאים. בת רעיה – השכינה. 112. זרית – הפצת בגלות. 113. שרית – היית כל הזמן. 115. לבשי לבוש – הישועה (על פי ישעיהו נב,א). 116. זהב חבוש – המקושט בזהב. 117. נתוש – ישראל העקור מארצו (ירמיהו מה,ד). 118. מפוט וכוש – בני חם (בראשית י,ו), וכאן כינוי לגויים. 119. צוללים – ישראל הטובעים בצרות הגלות. המשי – העלי. 121. דת חדשה – חדש את הברית עם ישראל. 122. בת – כנסת ישראל. בוששה – מתביישת. 123. קדשה – התאחד עמה, מרמז כאן לזיווג קב"ה וכנסת ישראל המסמל את הגאולה. 124. להר קדשי – המקדש. 125. ומאהבי – הקב"ה. כשתי וכערב – ההדוקים זה בזה.

מִן גִּיר אִסְתָּאדִי	יָא טַאֲלַב אֶלְחַכְמָה	
לֹא תַנְעֶפֶס עַאדִי	אַלְצַבֵּר לֶךְ חִשְׁמָה	
חַתָּא יִגְיֵךְ בְּאִדִי	קֶף קִיד אֶלְנַעְמָה	
מֵא שִׁית תַּתְקַאדִי	יִפְתִּיךְ עֵן פִּלְמָה	
	בַּאב אֶלְעֵלוֹם	130
	תַּקְוֹא אֶלְגֻסוֹם	
	תּוֹבָה תְרוֹם	
	קַבֵּל אֶלְעֵזוֹם	
וְאַחֲדִיר מִן אֶלְבְּטָרָה		
	תַּב תַּסְתְּרִיח	135
	אַנְךְ גֻרִיח	
	גֻסְמֶךְ טְרִיח	
	וְאַלְנַפֵּס רִיח	
הַאֲוִי מַעַא אֶלְסַכְרָה		
	רֵד אֶלְפִּלְאֵם	140
	כִּיּוֹף אֶלְמִלְאֵם	
	קַבֵּל אֶלְצִלְאֵם	
	כִּיץ בְּאַלְסִלְאֵם	
מִן פֶּאן פִּי אֶלְחַצִּירָה		
וְאַלְקַדֵּס וַיְחַד יַתְרִב:	כִּיץ שְׂרַק וְאַלְמַגְרֵב	145

126-145. דברי המשורר אל עצמו. תרגום: הו דורש החכמה שלא ממורי / נהג בסבלנות ובצניעות, אל תיעשה עוין / עצור, ככול את הנועם עד שיבואך מבקר / ילמדך דבר, כל אשר תחפוץ ילמדוך / שערי החכמה / יראת הגופים / תחפוץ בתשובה / לפני הנסיעה [המוות] / והישמר מן היהירות / חזור בתשובה וירווח לך / אתה מוכה / גופך מושלך / והנשמה רוח / נמשכת אל ההשתכרות / השב דברים / יראת התוכחה / קודם החשכה / דרוש בשלום / אשר הוא נמצא / דרוש [בשלום] למזרח ולמערב ולירושלים ולגבול ית'רב. ית'רב – שמה המקורי של העיר מדינה, קודם שהפכה להיות מרכז לאסלאם על ידי מוחמד. נראה ששבוי משתמש בשם זה לצורך החריזה, אבל כוונתו דרישת שלום לכל עבר.

בְּחִלּוֹם לַיְלָה חֲלָמָתִי

החתימה: שבוז[?]

המשקל: --V -- -V- / --V -- -V-

באזור, הטור הקצר: --V -- -V- ; הטור הארוך: --V -- -V- / --V -- -V-

לְעֵדַת קֹדֶשׁ בְּנֵי תָם	בְּחִלּוֹם לַיְלָה חֲלָמָתִי
אֶסְרוּנִי תוֹךְ נְוֹתָם	בֵּין מְשֻׁנְאֵי נְאֻחֹתִי
וְאֶנְתֵּן אֶרְמֹנֹתָם	אֶז יְמִין הָאֵל זְכָרְתִי
נִפְזְרוּ מִמְשַׁכְּנֹתָם	גַּם וְחִילֵיהֶם נִתְשַׁתִּי
נִפְלָה אֵימָה עָלֵיהֶם	5
קוֹל בְּפִתְחֵי פְזָרֵיהֶם	

1. **בחלום לילה** – כאן נתפש החלום לא כדברים שאין בהם ממש, אלא כמין נבואה וחזיון, כדברי ה' לאהרן ומרים (במדבר יב,ו): אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו. **לעדת קדש** – על עדת קדש. **עדת קדש, בני תם** – כינויים לעם ישראל. **תם** – יעקב אבינו (בראשית כה,כז). 2. **משנאי** – האויבים, הגויים. **בין משנאי נאחזתי** – ציור לישראל שבגלות, והוא על פי מה שדרש ר' לוי בבראשית רבה נו,ג על הפסוק 'והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו': לפי שהיה אברהם אבינו רואה את האיל ניתוש מן החורש הזה והולך ומסתבך בחורש אחר. א"ל הקב"ה, כך עתידין בניך להסתבך למלכיות, מבבל למדי מן מדי ליון מיון לאדום. **אסרוני וכו'** – ישיבת ישראל בגלות הרי היא כבית כלא, והוא ציור ידוע מן המדרש ומן הפיוט. השווה הפיוט 'אחות קטנה' לר' אברהם גירונדי חזן (דודזון 1970, א 2451): "מתי תעלה בתך מבור / ומבית כלא עולה תשבור". **נוחם** – נוה הוא להם ולא לישראל. 3. **אז** – באותה שעה מסוימת ומסוגלת, שיש בה משום בטחון ושמחה. ראו שמות רבה כג,ד-ה. **ימין האל** – שבועת ה' לעמו, שלא יתן עוד לגויים לשעבד את ישראל, וגבורתו (ישעיהו סב,ח) מילאוהו רוח עוז וגבורה לצאת להילחם בגויים. **ארמנותם** – היכליהם ומבצריהם של הגויים. 4. **גם ו[...]** – כפל לשון לשם המשקל. **נתשתי** – פזרתי. 5. **נפלה אימה עליהם** – על פי שמות טו,טז. 6. **קול וכו'** – כל קול שהגיע לאזניהם הפיצם מתוך פחד, ועל פי התוכחה בויקרא כו,לו: ורדף אתם קול עלה נדף.

לא הרימון את ידיהם

ואחפש מצפונותם	ואני חילם שללתי
בא בארבעת קצותם:	בהדר דודי צלחתי
וחבצלת שמחה	10 שממו אויבים וקמים
החריב בצרה ומחה	בא ידידי בין פרמים
מנדוד קבץ ונחה	וחסידים וחקמים
ארדפה על אהבתם	ואני אצלם שמחתי
זה שנת התכ"ו למנין	
אקבצה מקנה וקנין	15
עמדה ציון בכנין	
על בני עולה כדעתם	אז שדה גולה מכרתי

7. לא הרימון את ידיהם – לשאת נשק ולהילחם, ועל פי תרגום אונקלוס לבראשית מח,מד 'ובלעדיך לא ירים איש את ידו': ובר מממרך לא ירים גבר ית ידיה למיחד זין. 8. חילם – רכושם, עושרם. שללתי – בזזתי. מצפונותם – אוצרותיהם הטמונים. 9. בהדר – בגבורת, בכוח. וכן הוא בתהלים כט,ד: קול ה' בכח קול ה' בהדר. דודי – כינוי למשיח. צלחתי – בקעתי, פרצתי אל תוך מחנה האויבים, מלשון וצלחו הירדן (שמואל ב יט,יח). בא – חזור אל הדוד. בא בארבעת קצותם – הכה את האויבים בכל פנות מחניהם (איוב א,יט). 10. שממו – נדהמו ונאלמו, ועל פי ויקרא כו,לב: ושממו עליה איביכם. קמים – אויבים. חבצלת – כינוי לישראל, על פי שיר השירים ב,א: אני חבצלת השרון. 11. ידידי – המשיח. בא ידידי בין הכרמים – ר"ל, בא המשיח אל עם ישראל, ועל פי ישעיהו ה,א: כרם היה לידידי. בצרה – כינוי כללי לגויים, על פי ישעיה כג,א: מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה. ומחה – והיכה, כפל לשון למלה 'החריב'. ומפי הרב יחיא אלשיך ז"ל שמעתי, כי הוא כינוי למכה, עיר הקודש של המוסלמים. כלומר, המשורר מתנבא על חורבן הנצרות והאסלאם. 12. וחסידים וחקמים – כינויים לעם ישראל. מנדוד – הגלות. ונחה – לארץ ישראל. 13. אצלם – בקרבם. 15. אקבצה מקנה וקנין – אשלול שלל, על פי יחזקאל לח,יג: לקחת מקנה וקנין לשלל שלל גדול. 16. עמדה וכו' – נתקוממה ציון מחרבותיה. 17. עת הניחו יהודי תימן את כל רכושם במקום גלותם ועלו ארצה. על בני עולה כדעתם – מוסב אל הגויים.

נָפְלוּ אוֹיְבֵי בְּרִשְׁתָּם :	יוֹם דְּבַר נִתֵּן שְׁמֵעָתִי
עוֹרְרֵי דוֹד רַב פְּעָלִים	בַּת מְלָכִים דְּבָרֵי שִׁיר
וּקְשָׁרִים אַרְבַּע דְּגָלִים	20 קַבְצֵי עֲנִי וְעֶשֶׂיר
לְעֵלוֹת שְׁלֹשׁ רְגָלִים	סוֹד חֲלוֹם אָבִין לְהַפְשִׁיר
צַח בְּתוֹךְ פְּרָגוֹד וְנַחְתָּם	אִם חֲלוֹמֵי זֶה אֲמַתִּי
	בּוֹ אֲמַתַּת הַבְּשׂוּרָה
	הוּא כְּגַבְיַי מְנוּרָה
	25 מְגַבְעֵי צַחוֹת וְאוֹרָה
סוֹד אֲמַת גְּלוּי וְנַחְתָּם	בּוֹ יְדִיעָתִי רְשָׁמִתִּי
יְגַהֵה גַר הַל לְנַעְתָּם :	וְאֲנִי דוֹרֵי חֲמֻדָּתִי
קוֹם וְנִקְבֵּיל הַיְדִידִים	זְרֻזָה גוֹלָה לְחַרְצָךְ

18. יום – ביום. **דבר נתן** – נבואת נתן העזתי שהגיעה לתימן באמצעות האיגרות ממצרים ומארץ ישראל, ומסתבר אף איגרות שלו עצמו. **ברשתם** – בפח שטמנו לי נפלו הם עצמם. 19. **בת מלכים** – כינוי מקובל בשירת תימן לכנסת ישראל, וכן בשיר לסעדיה בן עמרם: "ספרי תמה תמימה [...] בת מלכים החכמה", והכוונה לספירת מלכות, הספירה התחתונה בסולם הספירות המקשרת בין האלהות לבין עם ישראל. **דוד רב פעלים** – כינוי לקב"ה. 20. **קבצי** – לארץ ישראל. **עני ועשיר** – כל ישראל שבגולה. **וקשרים ארבע דגלים** – ערכי את הגולים בארבעת דגלים – מחנות, כפי שיצאו שבטי ישראל בגאולה ראשונה ממצרים (במדבר ב). 21. **אבין** – אתבונן. **להפשיר** – למצוא את הפתרון. תרגם אונקלוס בבראשית מ,ח: ופתר – ופשר. **לעלות וכו'** – כדי שאוכל לקיים מצות עלייה לרגל. 22. **צח** – ברור, נכון. **בתוך פרגוד** – המבדיל את השכינה מן העולם ושמעבר לו ידועים כל הדברים. **ונחתם** – החלום, הנבואה, כדבר העומד להתקיים, ולא כדברים שאין בהם ממש. 23. **הבשורה** – בשורת הגאולה. 24. **הוא** – החלום. **כגביעי מגורה** – שמות כה, לג, ציור ליופי ויפעה. וראו מנחות דף כח, ב. 25. **מגבעי** – חוזר אל הגביעים. 26. **בו** – בחלום. **ידיעתי רשמתי** – ר"ל מצאתי את ידיעותי על הגאולה בחלום. **גלוי ונחתם** – הקץ ומועדו היו גלויים ונסתמו (דניאל יב, ד). 27. **יגהה וכו'** – ידליק נר מאיר ליושב בחושך והכוונה לגאולה מחשכת הגלות. **יגהה** – מלשון נגה. **הל** – על פי ישעיהו יג, י: יהלו אורם. **נעתם** – חשוך, ועל פי ישעיהו ט, ח: נעתם ארץ. 28. **זרזה** [...] **לחרצך** – בארמית: חגור מתניך. **הידידים** – ישראל, השמים פניהם אל ארץ ישראל.

נְקַבְּצָה כָּל הַשְּׂרִידִים	וְעֵלָה חֲזֵמ"ק לְאַרְצָךְ
אֲז וְתִהְיוֹן לִי מְעִידִים	30 גַּם בְּנֶךְ יוֹסֵף יְעִיֶצְךָ
אֶת יְסוּדוֹתַי בְּגִשְׁתָּם	כִּי בְשִׁירֵי זֶה סִגְלָתִי
עַם שֵׁס"ה וְרַמ"ח בְּתוֹךְ גּוֹף	
גּוֹרְמֵי מַחְלָה וְסִגּוֹף	
הוֹן וּמַחְשָׁבָה וְרִגּוֹף	
יְדַעוּ אֶת דּוֹר אֲבוֹתָם	35 גַּם שְׁכָלֵי הָאֲצִלָּתִי
רַם עָלֵי כָּל מַחְשְׁבוֹתָם:	כִּי בְשֵׁם שְׂדֵי בְּטַחְתִּי

29. **חזמ"ק** – ידיד המשורר. אך היו לו כמה ידידים בשם זה ואי אפשר לקבוע רק על פי פרט זה את זהות הידיד. **שרידים** – כינוי מקובל לישראל שבגלות. 31–36. **כי בשירי זה** וכו' – הדברים מוקשים, אך משמעותם הכללית היא, שבעת כותבו שיר זה העלה המשורר את היסודות הגופניים והרוחניים של גופו למעלה גבוהה, מתוך ביטחון באל. **סגלתי** – עשיתי לסגולה, לדבר נבחר, מעולה. **יסודותי** – אש, רוח, מים, עפר, שמהם בנוי גוף האדם. 32. **שס"ה ורמ"ח** – גידים ואיברים. 33. **גורמי** – חוזר אל היסודות, או אולי אל האיברים והגידים. **סיגוף** – שם נרדף למחלה, צער. 34. **הון** – הבנה, טוב שכל (ראו תרגום יונתן למשלי כח, טז: נגיד חסר תבונות – שליטא חסר הווינא). **וריגוף** – התרגשות, תנועה חזקה (ראו תרגום יונתן לשמואל ב ב, ח: ותגעש ותרעש – ואתרגיפת ואתרגשת). 35. **ידעו את דור אבותם** – חוזר אל 'שכלי'. 36. **רם** – חוזר אל 'שדי', האל. **מחשבותם** – של השכלים? 37. **יסגלה** – המלה הראשונה, ככל הנראה, בחרוזת השיר האחרונה, ונשמרה רק כשומר דף.

פיוט ליום כיפור

בַּת נְדִיב הַצְנוּעָה	אִיוּמָה לְבָשִׁי עֲזָף
וְשִׁמְעֵי שׁוֹפֵר תְּרוּעָה	וְעֲלֵי אֶל הַר הַמּוֹר
זְכוֹת אָבוֹת וְשִׁבּוּעָה	וְאִמְרֵי לְדוֹדָךְ יִזְכּוֹר
וְכָל מַעֲתִיקֵי שְׁמוּעָה	וְשָׁנִים עֶשֶׂר שְׁבָטִים
בְּעֵת רְצוֹן הַיְדוּעָה	5 לְעַם עֲנִי יוֹשִׁיעַ
וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה:	עֲזִי וְזִמְרַת יְה
בְּחֻצוֹת לַיִל עוֹרֵי	לְבָשִׁי עֲזָף צִיּוֹן
וְאֵלֵי בְּאֵהָבָה סוֹרֵי	וְעוֹרְרֵי בְּעֲלֵי חֲזִיוֹן
אֲשֶׁכִּיל בְּיוֹפֵי צוּרֵי	וּבְשֶׁכֶל הַרְעִיוֹן
וְאֶנְשָׂה עוֹל תִּמְרוּרֵי	10 אֲשִׁיר וְאֶשְׁמַח עַל יַיִן

1. **איומה** – כינוי נפוץ בשירת תימן, ובייחוד בשירי שבזי, לכנסת ישראל. **לבשי עזף** – ישעיהו נב, א: עורי עורי לבשי עזף ציון. **בת נדיב** – כנסת ישראל. 2. **הר המור** – בית המקדש, וכאן הכוונה לבית הכנסת. **ושמעי** – צורה זו של ניקוד אופיינית לשירת שבזי, בדרך כלל לדוחק המשקל. **שופר תרועה** – במוצאי יום כיפור תוקעים בשופר עם סיום הצום. 3. **דודך** – הקב"ה. **ושבועה** – שנשבע לאבות על ארץ ישראל ועל קיום הזרע. 4. **ושנים עשר וכו'** – ויזכור זכות השבטים וכו'. **שמועה** – דבר ה', כלשון חז"ל: מפי השמועה, והכוונה לסופרים. **עם עני** – ישראל, תהלים יח, כח: כי אתה עם עני תושיע. **בעת רצון** – ישעיהו מט, ח: כה אמר ה' בעת רצון עניתך. **הידועה** – על פי מה שדרשו חז"ל בישעיהו נה, ו: דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, שאלו עשרת ימי תשובה (ילקוט שמעוני). 6. **עזי וכו'** – שמות טו, ב. 7. **בעלי חזיון** – האבות והנביאים, שיליצו טוב על ישראל. **ואלי באהבה סורי** – המשורר פונה אל העדה להצטרף אליו בתפילה לאל. 9. **ובשכל הרעיון** – בעיני הרוח. **אשכיל** – אביט, אחכם. **צורי** – אלי. 10. **אשיר ואשמח על יין וכו'** – שמתוך שתיית היין באה השמחה, על מנת לשכך עול הגלות. ואין הכוונה ליום כיפור עצמו. **יין** – בסמיכות, לשם המשקל והחרוז. והמשורר חורזו כאן צירי בחולם, כמקובל בשירת תימן.

יִקְנֵא יְהוָה בְּעִבּוּרֵי
לְחֻזוֹת גְּנֵה נְטוּעָה:
עָזִי

יְהֵא לְעֵדוּתִי רְחִיּוֹן
וַיִּזְכֶּה אֶת נַפְשִׁי

אֶת שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם
אֲשֶׁר בֵּין אֲשׁ וּמִיָּם
וּמִסְכָּחוֹת כְּפָלִים
וַיִּשְׁכְּנֵה בְּנִתִים
בְּעֵלֵי שֵׁשׁ כְּנָפִים
לְכֶם לְשִׁפְהָ יְדוּעָה:
עָזִי

שְׁאַלוּ חֶבְרַת קְדוּשִׁים
מֵרֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים
15 וְרֵאוּ מַעֲלוֹת שְׁלוּשִׁים
אֲזוּ נַחֲלִץ חוֹשִׁים
אֲלֵיכֶם אֶקְרָא אִישִׁים
אֲשֶׁר בִּפְתַח עֵינַיִם

נַחֲלֵה פָּנֵי צוּרֵנוּ
וְגוֹלָה מְצַפּוֹנֵינוּ
לְהַחֲיוֹת נַפְשׁוֹתֵינוּ
וַיִּכְפֹּר בְּעַדֵּנוּ

בּוֹאוּ יְדִידֵי הַיּוֹם
20 הַגּוֹזֵר וּמְקַיֵּם
אוֹלֵי נִמְצְאָה פְּדִיּוֹם
כִּי בְרָצוֹנוֹ יַחֲיֶם

11. לעדתי – המשורר רואה עצמו כאבי עדתו. רחיון – הקלה, חמלה. יקנא יח בעבורי – על פי זכריה א, יד: כה אמר ה' צבאות קנאתי לירושלים ולציון קנאה גדולה. 12. גנה נטועה – ירושלים. 13. חברת קדושים – מלאכי עליון. שאלו את שלום ירושלים – על פי תהלים קכב, ו. 14. מראש השלישים – דברי הימים א יא, יא. ופירש המשורר בשולי הדף: "פיר' תפארת יעקב", כלומר, פנו אל יעקב אבינו, שבעשר הספירות הוא מסומל בספירת תפארת, היא מידת הרחמים, הממזגת בין מידות החסד והדין המסומלות בספירות חסד וגבורה, בהתאמה לאבות אברהם ויצחק. אש ומים – מידות הדין והחסד. 15. מעלות שלושים – של הצדיקים לעתיד לבוא, על פי ספרי עקב יא, כא: שלשים מעלות זו למעלה מזו לכתות של צדיקים לעתיד לבוא. ומסכתות כפלים – שישים המסכתות שבשישה סדרי משנה. 16. אז – לעתיד לבוא. נחלץ חושים – במדבר לב, יז. 17. אליכם אקרא אישים – משלי ח, ד. אישים – פירש המשורר בשולי הדף: "פיר' המלאכים". בעלי שש כנפים – ישעיהו ו, ב. 18. בפתח עינים – בראשית לח, יד, והכוונה למדורי המלאכים בשמים. 19. ידידי – קהל המתפללים. 20. וגולה מצפונינו – מגלה את הטמון בלבינו.

אל חי נורא ואיום
וישליך את אויבינו

יאזין תפלתנו
אל ארץ לא זרועה:
עזי

25 זריזי הלב עמדו
ולאלהיכם עבדו
ודלתי תשובה שקדו
ותורת משה למדו
ואת נאויכם פקדו
30 ויום כפור מטהרת

בפתח ים כנרת
כמו שומרי משמרת
בנפש מתישרת
ולכם חן מזכרת
בדת מלכות ותפארת
חליי נפש נגועה:
עזי

יום עון עגל הוסר
סודו למשה נמסר
ולו במחילה בשר
ומצוות שית מאה וחד סר
35 ומעבר ים גנוסר
וביום זה חמדתי

משמרת קבעתי
ובזכותו טהרתי
ואמר לו: סלחתי
שתיים זו שמעתי
ודרומה ירשתי
מן הבינה שפועה:
עזי

24. ארץ לא זרועה – ירמיהו ב,ב. 25. זריזי הלב – המתפללים. ים כנרת – שטבריה
יושבת על חופו, וממנה תיפתח הגאולה, כדברי חז"ל בראש השנה דף לא,ב: סנהדרין
גלתה מציפורי לטבריה וטבריה עמוקה מכולן ומשם עתידין ליגאל. 26. שומרי משמרת
– הכהנים שעבדו בבית המקדש במשמרות. 30. ויום – וביום. מטהרת – התורה. 21. יום
עון עגל הוסר – הקב"ה מחל לישראל על עון העגל בעשירי בתשרי וקבעו הקב"ה יום
כפרה וסליחה לדורות (ילקוט שמעוני תורה רמז שצא). 34. ומצוות וכו' – שש מאות
ואחת עשרה מצוות ושתיים שמעו מפי הגבורה בעצמם, 'אנכי' ו'לא יהיה לך' (מדרש
הגדול לשמות כ,ט). שתיים זו שמעתי – תהלים סב,יב. 35. ים גינוסר – הוא ים כנרת, על
פי מגילה דף ו,א: כנרת זו גינוסר. ומעבר ים גינוסר ודרומה ירשתי – תחומה של ארץ
ישראל, ועל פי דברים לג,כג: ים ודרום ירשה. 36. וביום זה – יום הכיפורים. מן הבינה
שפועה – שפע מספירת בינה.

מחשקת דוד רפה
 וענן יקרו חופה
 ושמאל מבאיש רפה
 ולבי רצון אל צופה 40
 ובתורה שבעל פה
 ואם במקל אכה פונה
 לא טעמתי שינה
 למעלה מציונה
 ונפשי בתקנה חונה
 אל דעת עליונה
 מנתי בראשונה
 לה משמרת קבועה:
 עזי

שרשי וצמח גזעי
 יי אורי וישעי 45
 הוא מצודתי וסלעי
 וידלה מימ טבעי
 ואזפה וירש ורעי
 וגאון אויבים ישביר
 בתסדו האל וגביר
 ופניו לעבדו יסביר
 תרון אף מני יעביר
 ורוחי בשכלי יחביר
 חלקו בציון ודביר
 ויחיש לעמו תשועה:
 עזי

תפתבון עם יי
 עביר משה וזקני 50
 ונתברך פני כהני
 ונגיד תהלות אדוני
 ובנכות חזה סלם
 יום זה בספר מחילה
 נחזה בהם יום ולילה
 שחרית ומוסף ונעילה
 בעלז חן וצהילה
 יקבץ עמו וישיעה:
 עזי

37. דוד – הקב"ה. 39. שמאל מבאיש – יצר רע, שטן. רפה – שנחלש כוחו ביום זה, ואינו יכול להזיק. 41. ואם במלאכה וכו' – אף שהמשורר עסוק במלאכתו לשם פרנסתו, קובע הוא לו עתים לתורה. 44. ה' אורי וישעי – תהלים כז, א. 45. הוא מצודתי וסלעי – תהלים יח, ג. 46. ורוחי בשכלי יחביר – בטור זה ובטורים 40–43 מציע המשורר את תשוקתו לתורה, לחכמה ולדעת. 47. ודביר – בית המקדש. 49. יום זה – ביום זה, יום הכיפורים. 53. חזה סלם – יעקב אבינו (בראשית כח, יב).

זְכוֹר חֶסֶדְךָ לְבָנֶיךָ	אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
וְרַחֵם עַל שְׂאֵרֵי צֹאנְךָ	55 שְׁמֵרְנוּ בְּבוֹאֵנוּ וּבְצֵאתֵנוּ
לְמַעַן זֶה שְׁחָלָה פְּנֵיךָ	וְזוּגְנוּ וּפְרִיָּסְנוּ
לְבָנוֹת מִשְׁכַּן מְעוֹנְךָ	וְאַרְצֶךָ קְדוֹשׁ הָעֵלְנוּ
וּמִהֲרֵרֵי אֵל בְּשִׁיר תוֹדָה נְבִיעָה:	וְתִפְרַח כְּחִבְצֵלֹת אֲרָצְנוּ
עֲזִי	

• השירים 'אימה המשי
 דגלי המוני ממצולה' ו-
 "יום אָזְכְּרָה מְלָכֵי כְּסָאוֹ
 בְּהַר קְדוֹשִׁי" נכללו בספר
 שירים לשבזי, שיצא
 לאור בעריכת יוסף יובל
 טובי בסדרת 'שירי תור
 הזהב' בהוצאת הספרים
 של אוניברסיטת תל
 אביב, תשע"ב.

55. שארית צאנך – ישראל. 56. זה שחלה פניך – משה, על פי שמות לב, יא: ויחל משה את פני ה' אלהיו.